

Lange termijneffecten van jeugdparticipatie.

Persistente effecten van deelname aan jeugdverenigingen in Nederland en de Verenigde Staten.

René Bekkers

R.Bekkers@fss.uu.nl

Marc Hooghe

Marc.Hooghe@soc.kuleuven.ac.be

Dietlind Stolle

Dietlind.Stolle@mcgill.ca

Samenvatting

Gelet op het belang van primaire socialisatieprocessen, kan men van de verwachting uitgaan dat participatie in jeugdverenigingen persistente effecten zal hebben op latere gedrags- en attitudinale actoren. Deze effecten kunnen zowel verklaard worden vanuit een sociale integratie- (interiorisatie van prosociale houdingen), een hulpbronnen- (opdoen van sociale en organisatorische vaardigheden) als vanuit een selectieve mobilisatie-hypothese (integratie in netwerken). In dit artikel toetsen we deze drie hypothesen, enerzijds met behulp van het onderzoek 'Geven in Nederland', waarbij de jeugdparticipatie retroactief bevraagd werd, en anderzijds via de paneldata (1965-1982) van het 'Political Socialization' onderzoek in de Verenigde Staten. Hoewel de verbanden in het panelonderzoek systematisch zwakker zijn dan die in het retrospectieve onderzoek, kunnen we toch vaststellen dat geen van deze hypothesen overtuigend kan weerlegd worden. Wel blijkt jeugdparticipatie een sterker effect te hebben op volwassen participatie dan op volwassen houdingen. Bij elk van de analyses bleek ook dat de invloed van ouderlijke kenmerken een belangrijke rol blijft spelen.

Abstract

Long Term Effects of Youth Participation.

The Persistence of Youth Participation Effects in the Netherlands and the United States.

Given the importance of primary socialisation processes, it can be expected that the participation in youth associations leads to persistent effects on adult behaviour and attitudes. These effects can be explained, using a 1) social integration (socialisation of prosocial attitudes); 2) resources (acquiring social and organisational skills) or 3) selective mobilisation (integration into networks) hypothesis. In this article we put these three hypotheses to the test, using the cross-sectional data of the survey 'Giving in the Netherlands' (with retrospective questions on youth participation) and the panel data from the Political Socialization survey in the US (1965-1982). Despite the fact that the effects are consistently weaker in the panel study, we could not invalidate any of these hypotheses. However, youth participation seems to have a stronger effect on adult participation levels than on adult prosocial attitudes. The results of the analysis revealed significant effects of both behavioural and attitudinal characteristics of the parents of the respondents.

Inleiding

In de bestaande onderzoeksliteratuur rond het voorkomen van socialiserende effecten van participatie, ligt de nadruk in sterke mate op onderzoek bij volwassenen. De verwachting binnen dergelijk neo-Tocquevilliaans onderzoek is dat vrijwillige participatie leidt tot de interiorisering en de versterking van een meer sociaal waardepatroon (Putnam 1993; Warren 2001). Het bestaande empirisch onderzoek laat echter toe enige twijfels te formuleren met betrekking tot zowel de kracht van dit socialisatie-effect, als het universeel karakter ervan (Gabriel et al. 2002; Hooghe 2003a; Newton & Delhey 2003; Bowler, Donovan & Hanneman 2003). Newton (1999) oppert in dit verband dat de participatie-ervaring voor de meeste volwassenen te weinig intensief is om duidelijk waarneembare socialisatie-effecten te kunnen hebben. Voortbouwend op het algemeen-sociologisch inzicht dat primaire socialisatieprocessen in de jeugdfase over het algemeen gepaard gaan met meer ingrijpende en persistente socialisatie-effecten dan de secundaire socialisatie in de latere levensfasen, stellen een aantal auteurs dat het daarom zinvol is in het onderzoek naar de vorming van sociaal kapitaal meer aandacht te besteden aan de effecten van jeugdervaringen (Sherrod, Flanagan & Youniss 2002; Uslaner 2002; Sears & Levy 2003; Hooghe & Stolle 2004; Stolle & Hooghe 2004). De verwachting is dan dat ervaringen op een relatief jonge leeftijd ook later nog gepaard gaan met een significante verschuiving in het waardepatroon.

In deze bijdrage beperken we ons tot één mogelijke socialisatiecontext in de jeugdfase, namelijk de participatie aan jongerenverenigingen. Het meeste sociologisch en politicologisch onderzoek naar de vraag hoe prosociaal gedrag tijdens de jeugdfase kan worden aangeleerd concentreert zich op de effecten van ouders en school. In beide contexten leren de meeste jongeren waarden en vaardigheden die maatschappelijk gewenst zijn (Jennings & Niemi 1981; Sears & Levy 2003). Vrijwillige verenigingen vormen echter een derde context waarin jongeren vaardigheden en waarden kunnen opdoen die maatschappelijk gewenste effecten hebben. Door in verenigingen samen met anderen activiteiten te organiseren kunnen jongeren leren wat het nut is van samenwerking met anderen en van het nemen van eigen verantwoordelijkheid. Bovendien leren zij er de vaardigheden die daarvoor nodig zijn. Daarnaast kan participatie jongeren bereikbaar maken voor mobilisatienetwerken (Youniss, McLellan & Yates 1997). We boeken vooruitgang op eerder onderzoek door te onderzoeken in welke mate de effecten van jeugdparticipatie op participatie in de volwassenheid verlopen via de ontwikkeling van prosociale waarden en/of door de bereikbaarheid voor mobilisatienetwerken. We willen daarom zowel weten of diegenen die actief waren in jeugdorganisaties later actiever blijven, en of ze een meer prosociaal waardepatroon huldigen.

Het is echter uitermate moeilijk aan te tonen wat de causale effecten zijn van jeugdparticipatie op maatschappelijke waarden en participatie in de volwassenheid. Het is onmogelijk en onwenselijk om onderzoekers te laten beslissen over de participatie van jongeren. De beslissing wel of niet actief te gaan worden in de jeugd is niet willekeurig verdeeld over twee experimentele groepen die over de levensloop gevolgd kunnen worden. Jongeren die participeren in verenigingen zijn een selectieve groep. De specifieke kenmerken van deze jongeren zien we later in de levensloop terug bij de volwassenen die actief zijn in verenigingen. De cruciale vraag is of participatie in de jeugd en in de volwassenheid simpelweg de gevolgen zijn van één gezamenlijke verzameling achterliggende variabelen, of dat jeugdparticipatie nog een zelfstandige invloed heeft op participatie in de volwassenheid als rekening gehouden wordt met de factoren die jeugdparticipatie beïnvloeden. De ideale opzet voor een onderzoek naar de effecten van jeugdparticipatie is longitudinaal en bevat op een zo vroeg mogelijk levensmoment metingen van alle mogelijke factoren die later een rol gaan spelen bij de selectie van jongeren in verenigingen. Het nadeel van een niet-experimenteel onderzoek (beslissingen over participatie vallen buiten de controle van de onderzoekers) wordt dan ondervangen door het zichtbaar maken van de factoren die deze beslissingen bepalen. Een van de weinige onderzoeken die aan deze strenge criteria beantwoordt is het panelonderzoek dat in 1965 onder Amerikaanse scholieren werd gestart door M. Kent Jennings (Jennings & Niemi 1981). Dezelfde respondenten werden daarbij bevraagd in 1973, 1982 en 1997. Voorlopig zijn alleen de resultaten van de eerste drie onderzoeksgolven beschikbaar voor secundair onderzoek, en die zullen in deze bijdrage worden aangewend. Het nadeel van dit panelbestand is echter dat een aantal vanuit theoretisch aspect cruciale variabelen niet in het onderzoek werden opgenomen, zodat we ook ander onderzoeksmateriaal zullen moeten aanboren om onze hypothesen op een meer bevredigende manier te toetsen. Voor wat de Lage Landen betreft, ontbreekt dergelijk langlopend panelonderzoek, en daarom moeten we hier een beroep doen op de retrospectieve vragenlijstmethode. We vragen willekeurige steekproeven van de Nederlandse bevolking naar hun participatie in vrijwillige verenigingen toen ze jong waren. Bovendien proberen we rekening te houden met de selectiviteit van jeugdparticipatie door de respondenten te vragen naar een verzameling kenmerken van de ouders. Noch de Amerikaanse panelstudie, noch de Nederlandse retrospectieve bevestigingen bieden waterdichte garanties voor valide uitspraken. Het is altijd mogelijk om de gevonden ‘effecten’ van jeugdparticipatie – zo die er zijn – te zien als het resultaat van ongemeten factoren. Men moet dan echter wel een plausibele theorie hebben over de effecten van ongemeten factoren. In de discussie komen we hierop terug.

Theorie en hypothesen

Een van de oudste en meest constante bevindingen in het onderzoek naar participatie in maatschappelijke organisaties is dat deze deelname ongelijk is verdeeld over bevolkingscategorieën met verschillende statusposities, en dus met een verschillende toegang tot diverse maatschappelijke hulpbronnen. Vooral opleidingsniveau blijkt een doorslaggevende impact te hebben op participatie in verenigingen (Verba, Schlozman & Brady, 1995; Kraaykamp, 1996; Bekkers & De Graaf, 2002; Bekkers, 2004a). Inkomen is in Nederland en België, en dit in tegenstelling tot het onderzoek in de Verenigde Staten, geen factor van belang (Bekkers, 2004a; Hooghe, 2003a). De traditionele vaststelling dat vrouwen minder actief participeren aan het verenigingsleven wordt in meer recent onderzoek, althans voor bepaalde vormen van activiteit en in bepaalde landen, gerelativeerd (Hooghe & Stolle 2004).

De impact van de aanwezigheid van hulpbronnen op het participatieniveau kan enerzijds verklaard worden door de hulpbronnentheorie (Wilson & Musick, 1997) en anderzijds door de selectieve mobilisatietheorie (Brady, Schlozman & Verba, 1999). Beiden worden elders in dit nummer besproken (Bekkers, 2004b).

Participatie in verenigingen is niet alleen ongelijk verdeeld over bevolkingscategorieën met een verschillende sociale status, maar laat ook grote verschillen zien tussen groepen met een verschillende mate van sociale integratie. In Nederland en Vlaanderen is de participatie met name hoger onder kerkbezoekers (Dekker & De Hart, 2002; Bekkers, 2003; Hooghe, 2003b). De invloed van sociale integratie op participatie in maatschappelijke organisaties wordt doorgaans verklaard met afleidingen uit een op Durkheim geïnspireerde integratietheorie. De centrale aannames in deze theorie zijn (1) dat individuen in groepen met een hogere mate van integratie zich sterker zullen houden aan sociale normen over maatschappelijk gewenst gedrag, en (2) dat participatie in maatschappelijke organisaties als maatschappelijk gewenst gedrag wordt gezien. Een onderliggende gedachte bij deze tweede aanname is dat groepen nauwelijks verschillen in de normen die zij erop nahouden over participatie in maatschappelijke organisaties (Wilson & Musick, 1998). De invloed van sociale integratie op participatie kan ook begrepen worden met de hulpbronnentheorie door te veronderstellen dat een hogere mate van sociale integratie een grotere toegang tot de hulpbronnen van anderen oplevert. Wat in de integratietheorie ‘integratie’ heet, wordt in de hulpbronnentheorie ‘sociaal kapitaal’ genoemd (Lin 2001).

Een alternatieve versie van de integratietheorie wijst op de rol van maatschappelijke waarden en daarvan afgeleide opvattingen over wat maatschappelijk gezien wenselijk is. Deze

theorie bestrijdt de tweede aanname uit de integratietheorie, en stelt dat sociale groepen wel degelijk verschillen in de normen die zij erop nahouden over participatie in maatschappelijke organisaties. Volgens deze theorie zijn verschillen tussen sociale groepen in pro sociaal gedrag verbonden met verschillen in opvattingen over wat maatschappelijk gewenst is. Niet alleen slagen sommige groepen er beter in dat hun leden zich de sociale normen van die groep eigen maken, zoals Parsons veronderstelt met zijn internaliseringshypothese, maar in sommige groepen worden sterker pro sociale waarden aangehangen dan in andere groepen (Haslam 2001; Hooghe 2003a). Een hypothese die eventueel verschillen tussen groepen kan verklaren in de normen die zij overbrengen op hun leden is afkomstig uit de figuratiesociologie. De veronderstelling is dat groepen die een hogere mate van wederzijdse afhankelijkheid kennen sterker geneigd zijn om zichzelf te beheersen en hun 'natuurlijke driften' en gevoelens onder controle te houden (Ultee, Arts & Flap, 2003, 567). Deze veronderstelling wordt de afhankelijkheidshypothese genoemd. Zelfbeheersing is een belangrijke factor in pro sociaal gedrag (Bandura, 1977). Als we de afhankelijkheidshypothese generaliseren, luidt de hypothese dat groepen die een hogere mate van wederzijdse afhankelijkheid kennen hun leden hogere eisen stellen voor wat betreft pro sociaal gedrag. Deze hypothese verklaart bijvoorbeeld waarom kleinere geloofsgroepen striktere normen opleggen aan hun leden, omdat groepen met een kleinere omvang een grotere mate van wederzijdse afhankelijkheid kennen.

De zojuist besproken theorieën over participatie gelden niet alleen voor participatie in de volwassenheid, maar ook voor jeugdparticipatie. Op basis van de hulpbronnentheorie verwachten we daarom dat jeugdparticipatie waarschijnlijker is onder kinderen van hoger opgeleiden. Op basis van de integratietheorie verwachten we dat jeugdparticipatie waarschijnlijker is onder kinderen van kerkleden, en met name onder kinderen van actieve kerkleden - tenminste voor zover die participatie volgens de normen van de groep gewenst is. Bekende uitzonderingen zijn de lagere participatie van protestants-christelijke kinderen in sport- en hobbyverenigingen, omdat die als te werelds werden beschouwd. Participatie daarin werd in sterker religieuze omgevingen juist ontmoedigd.

Voorzover de zojuist besproken drie theorieën over participatie volledig zijn, zouden zij ook moeten kunnen verklaren waarom jeugdparticipatie een invloed heeft op participatie in de volwassenheid. Uit de drie theorieën kunnen inderdaad verschillende hypothesen worden afgeleid die elkaar aanvullen. Als participatie een kwestie van de juiste hulpbronnen is, zoals in de hulpbronnentheorie wordt verondersteld, moet de invloed van jeugdparticipatie op participatie op latere leeftijd verklaard worden doordat jongeren via hun participatie

vaardigheden opdoen die hun menselijk kapitaal vergroten. Deze verklaring kan getoetst worden door na te gaan of de invloed van jeugdparticipatie op participatie in de volwassenheid vermindert wanneer rekening gehouden wordt met het bereikte opleidingsniveau. Op basis van de alternatieve versie van de integratietheorie verwachten we daarentegen dat jeugdparticipatie de internalisering van prosociale waarden bevordert en dat deze waarden op hun beurt de participatie in maatschappelijke organisaties in de volwassenheid bevorderen. Deze verklaring kan getoetst worden door na te gaan of de invloed van jeugdparticipatie op participatie in de volwassenheid vermindert wanneer rekening gehouden wordt met de maatschappelijke waarden die verondersteld worden de participatie in verenigingen te bevorderen. Als de alternatieve versie van de integratietheorie correct is hebben degenen die in de jeugd in verenigingen geparticipeerd hebben later sterker prosociale waarden, en zijn deze prosociale waarden de reden dat jeugdparticipatie samenhangt met participatie op latere leeftijd.

De selectieve mobilisatietheorie tenslotte voorspelt dat jongeren die participeren in verenigingen later in hun leven een grotere kans lopen om gevraagd te worden om steun aan maatschappelijke organisaties. Dit heeft volgens de selectieve mobilisatietheorie twee oorzaken. Ten eerste zijn jongeren die in verenigingen hebben geparticipeerd later gemakkelijker bereikbaar voor mobilisatienetwerken. Wanneer maatschappelijke organisaties nieuwe vrijwilligers of donateurs zoeken, zullen ze daarbij een beroep doen op de netwerken van hun leden (Bekkers, 2004b; Brady, Schlozman & Verba, 1999). Het is waarschijnlijk dat degenen die tijdens hun jeugd jaren in verenigingen hebben geparticipeerd in netwerken blijven verkeren waarin meer vrijwilligers aanwezig zijn, met name omdat ze in of via de vereniging een netwerk hebben opgebouwd. Ten tweede wekken jongeren door jeugdparticipatie de indruk bereidwillig te zijn tot steun aan maatschappelijke organisaties. Zij zullen daardoor eerder geïdentificeerd worden als potentiële vrijwilligers of donateurs dan degenen die nog nooit enige verenigingsactiviteit aan de dag hebben gelegd. Deze verklaring kan getoetst worden door na te gaan of de invloed van jeugdparticipatie op participatie in de volwassenheid vermindert wanneer rekening gehouden wordt met de kans om gevraagd te worden om een bijdrage te leveren aan maatschappelijke organisaties. Als de selectieve mobilisatietheorie juist is hebben degenen die in de jeugd in verenigingen geparticipeerd hebben later een grotere kans om gevraagd te worden, en is dit de belangrijkste reden dat jeugdparticipatie samenhangt met participatie op latere leeftijd.

Data en methoden: retrospectief onderzoek in Nederland

In deze bijdrage worden gegevens gebruikt van het onderzoek ‘Geven in Nederland’ (GIN), enerzijds, en het Amerikaanse panel onderzoek (golven 1965, 1973 en 1982) anderzijds. Omdat het hier om twee sterk afwijkende vormen van datacollectie gaat, met daaraan gekoppeld afwijkende vormen van operationalisering en analyse, zullen we deze data, en de bijhorende analyseresultaten, opeenvolgend voorstellen.

Het GIN onderzoek wordt elders in deze boekaflevering uitgebreid toegelicht (steekproeftrekking, de methode van dataverzameling en de meting van bijdragen aan maatschappelijke organisaties, zie Bekkers, 2004b). In GIN werd participatie in de jeugd gemeten met de vraag of de respondenten in hun jeugd (tot het achttiende levensjaar) ooit lid waren geweest van (1) een sportvereniging (62.4%); (2) een jeugdvereniging (bijvoorbeeld padvinderij/Scouting) (30.4%); (3) een activiteitencommissie op school (8.2%); (4) een hobbyvereniging (15.7%). Samen geven deze vragen geen compleet beeld van de jeugdparticipatie: er werd bijvoorbeeld niet gevraagd naar jongerenclubs op het gebied van natuur en milieu, de jongerenafdelingen van arbeidersverenigingen en politieke partijen en naar religieuze organisaties. Daarnaast is niet bekend hoe actief de participatie in de verschillende verenigingen was en weten we niet wat voor sport of hobby de respondenten beoefenden. Desalniettemin denken we met de vragen over participatie in deze vier verenigingen een redelijk beeld te hebben van het grootste gedeelte van de jeugdparticipatie in Nederland. Bovendien hebben we wel enigszins een idee van de intensiteit van participatie door het aantal verenigingen waarin de respondenten activiteit rapporteerden bij elkaar op te tellen. 21.4% rapporteerde geen enkele verenigingsactiviteit in de jeugd; 49.2% activiteit in één vereniging; 21.6% in twee, 6.9% in drie, en 0.9% in alle vier de verenigingen.

Om de effecten van ordinale en metrische variabelen met elkaar te kunnen vergelijken in logistische regressie-analyses werden deze variabelen omgezet in z-scores met een gemiddelde van 0 en een standaardafwijking van 1. Respondenten met missende waarden werden daarbij als 0 gerekend.

Resultaten: Wie participeerde in de jeugd?

Tabel 1 laat de achtergronden van jeugdparticipatie zien in de vier verschillende verenigingen. De getoonde coëfficiënten zijn effecten van z-gestandaardiseerde variabelen in logistische regressie-analyses van het wel of niet geparticipeerd hebben in vier verschillende verenigingen in de jeugd. In de eerste plaats blijkt dat participatie in alle soorten verenigingen vaker voorkomt onder kinderen van ouders die zelf ook actief waren als vrijwilliger. Verder

blijkt dat in de meeste soorten verenigingen participatie vaker voorkomt onder kinderen van kerkleden, met name onder kinderen van katholieke ouders. Intensieve kerkelijke betrokkenheid ontmoedigt participatie in sport- en hobbyclubs. Verder vinden we een oververtegenwoordiging van kinderen van hoger opgeleide ouders in activiteitencommissies op school en in mindere mate in sport- en jeugdverenigingen.

Tabel 1. Achtergronden van jeugdparticipatie

	Sport		Jeugd		School		Hobby	
Vrouw	0.92		0.97		0.88		1.31	*
Leeftijd	0.96	***	1.01	***	1.00		1.00	
Opleiding ouders	1.12	**	1.11	(*)	1.61	***	1.02	
Katholieke ouders	1.51	*	1.70	**	1.37		1.61	*
Hervormde ouders	1.48	*	1.52	*	0.99		1.31	
Gereformeerde ouders	1.05		2.09	**	0.91		1.11	
Overige religie ouders	0.65		0.73		0.56		2.06	*
Gemengd huwelijk	1.10		0.96		1.13		1.33	
Kerkgang ouders	0.73	***	1.16	*	0.95		0.74	***
Vrijwilligersactiviteit ouders	1.12	(*)	1.18	**	1.63	***	1.27	***
Chi Kwadraat	247.1	***	106.0	***	80.9	***	32.2	***
Verklaarde variantie	.161		.074		.093		.028	

Getoonde coëfficiënten zijn odds ratio's van z-gestandaardiseerde variabelen.

*** p<.001; ** p<.01; * p<.05; (*) p<.10

Effecten van jeugdparticipatie op maatschappelijke waarden

Beïnvloedt jeugdparticipatie de maatschappelijke waarden die mensen aanhangen? Tabel 2 vat de resultaten samen van een serie regressie-analyses van maatschappelijke waarden op ouderlijke kenmerken en jeugdparticipatie. Weergegeven zijn de samenhang van jeugdparticipatie (het aantal verenigingen waarin men participeerde in de jeugd) wanneer gecontroleerd wordt voor selectie-effecten en het ongecontroleerde verband (tussen haakjes weergegeven). De resultaten laten zien dat een grotere mate van jeugdparticipatie samengaat met sterker prosociale waarden in de volwassenheid. Degenen die actiever waren in verenigingen in de jeugd hebben later een groter vertrouwen in hun medemensen, hebben sterker altruïstische waarden, voelen zich meer verantwoordelijk voor het publiek welzijn, en zijn sterker geïnteresseerd in politiek. Met name het laatste verband is verrassend sterk. De invloed van jeugdparticipatie is een stuk groter dan de invloed van het ouderlijk opleidingsniveau ($\beta = .090$, hier niet getoond; volledige resultaten verkrijgbaar bij de auteurs). Verder blijkt dat participatie in afzonderlijke verenigingen in de meeste gevallen slechts zwakke verbanden vertoont met maatschappelijke waarden, als er al significante verbanden zijn. Dit suggereert dat participatie in de jeugd met name positieve effecten heeft als

activiteiten in meerdere organisaties met elkaar gecombineerd worden. De uitzondering op deze regel is politieke interesse. Participatie in sportverenigingen, jeugdverenigingen en activiteitencommissies op school bevordert de politieke interesse. Van de overige drie maatschappelijke waarden blijkt alleen het maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel significant verbonden met specifieke vormen van jeugdparticipatie. Met name degenen die op school actief waren in commissies voelen zich op latere leeftijd sterker maatschappelijk verantwoordelijk; in mindere mate geldt dit ook voor participatie in hobbyclubs.

Tabel 2. Samenhangen van jeugdparticipatie met maatschappelijke waarden

	Vertrouwen		Altruïsme		Verantwoordelijkheid		Politieke interesse	
Aantal lidmaatschappen in de jeugd	.057 (.073)	* ***	.058 (.064)	** **	.069 (.075)	** ***	.150 (.161)	*** ***
Sportvereniging	.044 (.021)	(*)	.013 (-.031)		.011 (-.020)		.110 (.076)	*** ***
Jeugdvereniging	.032 (.057)	*)	.035 (.073)	**)	.003 (.030)		.062 (.094)	** ***
Activiteiten-commissie op school	.030 (.048)	*)	.025 (.040)	(*)	.067 (.076)	** ***	.076 (.101)	** ***
Hobbyclub	-.001 (.008)		.034 (.041)	(*)	.059 (.064)	* **	.030 (.027)	

Samenhangen van het aantal verenigingen waarin men participeerde in de jeugd gecontroleerd voor kenmerken van de ouders (ongecontroleerde verbanden tussen haakjes weergegeven).

*** $p < .001$; ** $p < .01$; * $p < .05$; (*) $p < .10$

Tenslotte blijkt dat de bivariate samenhang van jeugdparticipatie met maatschappelijke waarden in de meeste gevallen een stuk groter is dan de samenhang gecontroleerd voor ouderlijke kenmerken. Dit bevestigt het vermoeden dat er substantiële selectie-effecten optreden. Dit geldt met name voor jeugdverenigingen en activiteitencommissies op school. Degenen die in de jeugd participeerden in deze verenigingen hangen weliswaar in sterkere mate prosociale waarden aan, maar dat komt grotendeels door de invloed van de ouders. Met name de kerkelijke betrokkenheid en de participatie van ouders in maatschappelijke organisaties vergroten de instemming met prosociale waarden onder hun kinderen.

Effecten van jeugdparticipatie op participatie in de volwassenheid

Verhoogt jeugdparticipatie de kans om als volwassene tijd of geld bij te dragen aan maatschappelijke organisaties, en zo ja, hoe kan die invloed verklaard worden? Deze invloed kan zowel te maken hebben met de interiorisering van waarden, het verwerven van

participatorische vaardigheden, als met de integratie in mobiliseerbare netwerken. Tabellen 3 tot en met 5 beantwoorden deze vragen voor vrijwilligersactiviteit (tabel 3 en 4) en het totaalbedrag gegeven aan maatschappelijke doelen in 2001 (tabel 5). Ook deze analyses verlopen stapsgewijs. De analyses in tabel 3 en 5 zijn op dezelfde wijze opgebouwd als de analyses van maatschappelijke waarden in de voorgaande tabellen. Hiermee worden de effecten van de mate van participatie en de effecten van participatie in specifieke verenigingen zichtbaar, gecontroleerd voor eventuele selectie-effecten. Tabel 4 beantwoordt de vraag hoe de effecten van jeugdparticipatie verklaard kunnen worden. In model 1 van tabel 4 wordt de invloed van maatschappelijke waarden op vrijwilligersactiviteit en vrijgevigheid in de volwassenheid onderzocht. Vergelijking met model 3 van tabel 3 en 5 leert in welke mate effecten van jeugdparticipatie te wijten zijn aan de in verenigingen opgedane maatschappelijke waarden. In model 2 van tabel 4 wordt rekening gehouden met relevante hulpbronnen. Als de invloed van jeugdparticipatie in dit model geen stand houdt hebben we een aanwijzing dat jeugdparticipatie een invloed heeft op participatie in de volwassenheid door de vaardigheden die zijn opgedaan. In model 3 tenslotte wordt de invloed bekeken van mobilisatiepogingen en de sociale druk om bij te dragen aan maatschappelijke organisaties. Als de invloed van jeugdparticipatie vermindert in dit model hebben we een aanwijzing dat participatie in de jeugd mensen later gemakkelijker bereikbaar maakt voor mobilisatienetwerken.

Tabel 3 laat zien dat vrijwilligerswerk overgaat van ouders op kinderen, en in het bijzonder van kerkelijke ouders op kinderen. Deze bevinding is in overeenstemming met eerder onderzoek naar de overdracht van vrijwilligerswerk in Nederland (Bekkers, 2004a). De invloed van de kerkelijke verbondenheid van de ouders vermindert als rekening wordt gehouden met de jeugdparticipatie van kinderen. Drie van de vier vormen van jeugdparticipatie bevorderen de participatie op latere leeftijd. Met name activiteiten in commissies op school bevorderen de participatie in de volwassenheid; participatie in jeugdverenigingen en hobbyclubs doen dat in mindere mate. Activiteit in de jeugd in sportverenigingen draagt niet bij aan de kans om later vrijwilligerswerk te doen.

Tabel 3. Jeugdparticipatie en vrijwilligersactiviteit in het afgelopen jaar

Vrouw	1.23	*	1.24	*	1.10			
Leeftijd	1.35	***	1.40	***	1.30	***		
Opleiding ouders	0.92		0.89	*	0.85	**		
Katholieke ouders	1.41	*	1.31	(*)	1.29			
Hervormde ouders	1.49	*	1.42	*	1.33			
Gereformeerde ouders	2.02	***	1.94	***	1.66	*		
Overige religie ouders	1.93	*	2.04	*	1.68	(*)		
Gemengd huwelijk	0.95		0.93		0.88			
Kerkgang ouders	0.97		0.99		0.94			
Vrijwilligersactiviteit ouders	1.56	***	1.47	***	1.36	***		
Jeugdparticipatie			1.37	***				
Sportvereniging					1.03		0.82	*
Jeugdvereniging					1.39	**	1.70	***
Schoolcommissie					1.79	**	1.88	***
Hobbyclub					1.44	**	1.53	***
Chi Kwadraat	133.7	***	163.0	***	269.0	***	62.7	***
Verklaarde variantie	.091		.110		.176		.043	

Getoonde coëfficiënten zijn odds ratio's van z-gestandaardiseerde variabelen.

*** p<.001; ** p<.01; * p<.05; (*) p<.10

Model 1 van tabel 4 laat zien dat maatschappelijke waarden geen belangrijke factoren zijn die het effect van jeugdparticipatie op vrijwilligersactiviteit in de volwassenheid verklaren. Altruïstische waarden bevorderen weliswaar sterk de kans om vrijwilligerswerk te doen, maar de effecten van jeugdparticipatie blijven nagenoeg gelijk vergeleken met model 3 van tabel 3. Hulpbronnen vormen wel een gedeeltelijke verklaring voor effecten van jeugdparticipatie (zie model 2). Met name de invloed van activiteit in jeugdverenigingen en schoolcommissies vermindert door rekening te houden met het kerkbezoek en het behaalde opleidingsniveau op latere leeftijd. Nadere analyse (verkrijgbaar bij de auteurs) wijst uit dat dit komt doordat degenen die in jeugdverenigingen hebben geparticipeerd later vaker de kerk bezoeken en degenen die op school actief waren in activiteitencommissies later een hoger opleidingsniveau halen. In de discussie gaan we hier nader op in.

Uit de resultaten in model 3 blijkt dat de meeste invloeden van jeugdparticipatie nog verder verminderen als rekening gehouden wordt met de kans om gevraagd te worden en de sociale druk uit de omgeving om bij te dragen aan maatschappelijke organisaties. Overigens laat model 3 nog andere interessante resultaten zien: de invloeden van leeftijd, kerkbezoek en altruïstische waarden op vrijwilligerswerk verminderen substantieel door rekening te houden met mobilisatiepogingen en sociale druk. Ouderen, kerkbezoekers en degenen met sterker

altruïstische waarden zijn vaker actief als vrijwilliger omdat ze daarvoor vaker benaderd worden en een grotere sociale druk tot participatie uit de omgeving ondervinden. Deze resultaten bevestigen eerder onderzoek (Bekkers, 2000, 2003) en vormen een aanvulling op bevindingen elders in deze boekaflevering (Bekkers, 2004b). Deze bevinding kan verklaard worden vanuit een selectieve mobilisatiehypothese: organisaties die op zoek zijn naar nieuwe vrijwilligers zullen eerder mensen benaderen van wie zij een grotere bereidwilligheid tot participatie verwachten, en bovendien blijken ze in staat die bereidheid op een relatief realistische wijze in te schatten.

Tabel 4. Verklaringen van effecten van jeugdparticipatie op vrijwilligersactiviteit in het afgelopen jaar

Vrouw	1.10		1.11		1.19	
Leeftijd	1.32	***	1.35	***	1.27	***
Opleiding ouders	0.85	**	0.83	**	0.85	*
Katholieke ouders	1.32		1.23		1.23	
Hervormde ouders	1.35	(*)	1.18		1.08	
Gereformeerde ouders	1.65	*	1.35		1.13	
Overige religie ouders	1.70	(*)	1.35		1.13	
Gemengd huwelijk	0.91		0.87		0.85	
Kerkgang ouders	0.95		0.89		0.88	(*)
Vrijwilligersactiviteit ouders	1.35	***	1.28	***	1.22	**
Sportvereniging	1.02		1.04		0.97	
Jeugdvereniging	1.37	**	1.32	*	1.26	*
Schoolcommissie	1.81	***	1.67	**	1.55	*
Hobbyclub	1.42	*	1.40	*	1.49	**
Vertrouwen	1.06		1.03		1.03	
Altruïsme	1.67	***	1.60	***	1.38	***
Verantwoordelijkheid	1.08		1.07		1.08	
Politieke interesse	1.06		1.05		1.05	
Opleidingsniveau			1.14	*	1.16	*
Eigen huis			1.07		1.01	
Urbanisatiegraad			1.15	*	1.09	
Kerkbezoek			1.30	***	1.18	***
Gevraagd als vrijwilliger					1.94	***
Sociale druk					1.56	***
Persoonlijk gevraagd om donatie					1.18	**
Onpersoonlijk gevraagd om donatie					1.01	
Chi Kwadraat	278.9	***	313.4	***	435.7	***
Verklaarde variantie	.183		.204		.275	

Getoonde coëfficiënten zijn odds ratio's van z-gestandaardiseerde variabelen.

*** p<.001; ** p<.01; * p<.05; (*) p<.10

In tabel 5 bekijken we de invloed van jeugdparticipatie op giften aan maatschappelijke organisaties. In de eerste plaats blijkt dat een intensievere betrokkenheid van ouders bij maatschappelijke organisaties in de jeugd samenhangt met hogere donaties door hun kinderen aan maatschappelijke organisaties in de volwassenheid (zie model 1). Participatie door de ouders in maatschappelijke organisaties in de vorm van vrijwilligerswerk gaat over in participatie in maatschappelijke organisaties door hun kinderen in de vorm van geldelijke donaties. Verder blijkt dat naarmate het opleidingsniveau en de kerkelijke betrokkenheid van de ouders in de jeugd hoger was kinderen later meer geld geven aan 'goede doelen'. Ook blijkt dat kinderen van ouders die lid van een protestantse kerk waren in de volwassenheid meer geven aan maatschappelijke organisaties. Kinderen uit een gemengd huwelijk geven ook iets meer dan kinderen van twee onkerkelijke ouders.

Tabel 5. Jeugdparticipatie en giften aan 'goede doelen' in het afgelopen jaar

Vrouw	.006		.007		.009			
Leeftijd	.283	***	.290	***	.281	***		
Opleiding ouders	.083	***	.075	***	.073	***		
Katholieke ouders	-.041		-.054		-.054			
Hervormde ouders	.143	***	.136	***	.136	***		
Gereformeerde ouders	.213	***	.207	***	.203	***		
Overige religie ouders	.120	***	.122	***	.123	***		
Gemengd huwelijk	.069	*	.066	*	.067	*		
Kerkgang ouders	.152	***	.164	***	.157	***		
Vrijwilligersactiviteit ouders	.141	***	.126	***	.124	***		
Jeugdparticipatie			.087	***				
Sportvereniging					.023		-.106	***
Jeugdvereniging					.072	***	.149	***
Schoolcommissie					.052	*	.071	**
Hobbyclub					.012		.004	
Chi Kwadraat	55.5	***	52.3	***	41.5	***	16.9	***
Verklaarde variantie	.253		.260		.261		.038	

Getoonde coëfficiënten zijn gestandaardiseerde beta-coëfficiënten in een regressie van de natuurlijke logaritme van het gegeven bedrag onder gevers

*** p<.001; ** p<.01; * p<.05; (*) p<.10

Een intensievere participatie in verenigingen in de jeugd gaat samen met hogere giften aan maatschappelijke organisaties op latere leeftijd (zie model 2). De invloed van jeugdparticipatie bemiddelt een gedeelte van de invloed van de vrijwilligersactiviteit van de ouders. Door de invloed van participatie in de vier verenigingen afzonderlijk te bezien (zie model 3) blijkt dat met name activiteiten in jeugdverenigingen samengaan met hogere donaties. De relatie van participatie in activiteitencommissies op school met donaties is kleiner. Sportparticipatie en deelname aan hobbyclubs in de jeugd hebben geen verband met het bedrag dat jaarlijks geschonken wordt aan 'goede doelen'. Overigens blijkt dat de positieve invloed van participatie in jeugdverenigingen en schoolcommissies overschat wordt wanneer geen rekening gehouden wordt met selectie-effecten. Zonder controle op ouderlijke kenmerken lijkt sportparticipatie een negatief verband te hebben met donaties.

In tabel 6 onderzoeken we hoe jeugdparticipatie donaties op latere leeftijd beïnvloeden. In tegenstelling tot de analyse van deelname aan vrijwilligerswerk in tabel 4 blijkt dat de sterker prosociale waarden van jeugdparticipanten wel degelijk een verklaring is voor hun hogere donaties aan maatschappelijke doelen (vergelijk model 1 van tabel 6 met model 3 van tabel 5). De relaties van participatie in jeugdverenigingen en schoolcommissies met de jaarlijkse donaties verzwakt wanneer we rekening houden met de sterker prosociale waarden van participanten in deze verenigingen. Verder blijkt dat ook het grotere bezit van of

de toegang tot hulpbronnen bijdraagt aan de invloed van jeugdparticipatie (zie model 3). Nadere analyse wijst uit dat het vooral om het behaalde opleidingsniveau gaat. Kinderen die participeerden in een vereniging behaalden later een hoger opleidingsniveau en geven daarom in de volwassenheid meer geld aan ‘goede doelen’. De relatie van participatie in jeugdverenigingen vermindert nog verder wanneer we rekening houden met de grotere kans om gevraagd te worden om benaderd te worden voor bijdragen aan maatschappelijke doelen.

Tabel 6. Verklaringen van het effect van jeugdparticipatie op giften aan ‘goede doelen’ in het afgelopen jaar

Vrouw	-.022		-.026		-.027	
Leeftijd	.247	***	.254	***	.244	***
Opleiding ouders	.058	**	.022		.022	
Katholieke ouders	-.059	(*)	-.095	***	-.097	***
Hervormde ouders	.125	***	.079	**	.070	**
Gereformeerde ouders	.175	***	.100	***	.092	***
Overige religie ouders	.109	***	.060	**	.056	*
Gemengd huwelijk	.062	*	.052	*	.049	*
Kerkgang ouders	.145	***	.080	***	.082	***
Vrijwilligersactiviteit ouders	.088	***	.046	*	.040	(*)
Sportvereniging	.010		.015		.015	
Jeugdvereniging	.058	**	.038	(*)	.028	
Schoolcommissie	.037	(*)	.005		.006	
Hobbyclub	-.002		-.001		-.004	
Vertrouwen	.064	**	.039	(*)	.036	(*)
Altruïsme	.198	***	.163	***	.139	***
Verantwoordelijkheid	.092	***	.078	***	.074	***
Politieke interesse	.035		.016		.012	
Opleidingsniveau			.126	***	.121	***
Eigen huis			.294	***	.278	***
Urbanisatiegraad			.093	***	.086	***
Kerkbezoek			.005		.001	
Gevraagd als vrijwilliger					-.006	
Sociale druk					.039	(*)
Persoonlijk gevraagd om donatie					.043	(*)
Onpersoonlijk gevraagd om donatie					.073	***
F-waarde	44.1	***	52.4	***	45.9	***
Verklaarde variantie	.327		.414		.422	

Getoonde coëfficiënten zijn gestandaardiseerde beta-coëfficiënten in een regressie van de natuurlijke logaritme van het gegeven bedrag onder gevers. *** p<.001; ** p<.01; * p<.05; (*) p<.10

Paneldata: de Verenigde Staten

Bij de vorige analyses hebben we telkens gebruikt gemaakt van cross-sectionele surveygegevens, waarbij volwassenen respondenten op een retrospectieve manier bevraagd werden over hun deelname aan het verenigingsleven in hun jeugdfase. Hoewel de ervaring met dergelijke bevraging over het algemeen wijst op een relatief hoge graad van betrouwbaarheid (Need & De Graaf 1996), blijft uiteraard altijd het risico bestaan dat respondenten zich laten leiden door sociale wenselijkheid, dat er fouten worden gemaakt bij de rapportering, of dat respondenten die nu nog actief zijn in het verenigingsleven vaker geneigd zullen zijn zich ook de deelname in hun jeugdfase actiever te herinneren. Daarom hebben we er voor geopteerd de analyse te vervolledigen door gebruik te maken van paneldata, waarbij dezelfde respondenten dus over langere termijn gevolgd worden. Een van de bekendste voorbeelden van een dergelijk panelonderzoek is het Amerikaanse *Political Socialization*-onderzoek, dat in 1965 werd opgestart met respondenten die toen overwegend tussen de 16 en de 18 jaar oud waren. Deze respondenten werden opnieuw bevraagd in 1973, 1982 en 1997. Tot dusver kunnen we echter enkel beschikken over de eerste drie onderzoeksgolven (Jennings, Markus & Niemi 1983). Nadeel van deze studie is dan weer dat we uiteraard een beroep moeten doen op de vragen zoals in 1965 werden opgesteld, en die niet altijd beantwoorden aan onze hedendaagse theoretische concepten en hypothesen. We menen echter dat een combinatie van deze Amerikaanse data, en het reeds eerder besproken Nederlandse onderzoek ons een zo adequaat mogelijk beeld geeft van de relatie tussen jeugdparticipatie en volwassen indicatoren.

Een eerste verkenning van de data van de panelstudie wijst reeds op het numeriek belang van deze vorm van participatie: meer dan 70 procent van de ondervraagde scholieren rapporteerde in 1965 een lidmaatschap van een kerkgenootschap, en meer dan 50 procent had een verantwoordelijke functie binnen een school-gerelateerde organisatie. Als we kijken naar de bivariate verdeling, dan merken we, net zoals bij de Nederlandse gegevens op dat het lidmaatschap van sommige soorten jeugdorganisaties gepaard gaat met een hogere participatiegraad, in dit geval 17 jaar later, als de respondenten in dit onderzoek gemiddeld 34 jaar oud zijn.

Tabel 7: Bivariate verhoudingen tussen jeugd- (1965) en volwassenenparticipatie (1982)

Soort jeugdorganisatie	% lid van deze org.	niet-lid van deze org.	leden van deze jeugdorganisatie
School of studentengroep	30.1	1.25	1.23
Hobbygroep	17.6	1.24	1.26
Schoolgroep rond specifiek thema	33.2	1.21	1.32
Specifieke doelgroep	36.8	1.27	1.21
Buurtgroepen***	33.4	1.16	1.43
Kerken***	71.3	1.05	1.33
Scouts*	29.8	1.19	1.40
Atletiek club***	34.7	1.14	1.46
Muziek/ cultuur	29.4	1.22	1.31
Debat-teams	8.1	1.25	1.27
Verantwoordelijke functie in jeugdorganisatie***	57.8	1.06	1.39

Eenheden zijn het aantal gerapporteerde lidmaatschappen in 1982, opgedeeld naargelang de jeugdactiviteit in 1965. n=1040 panelrespondenten, in 1965 en 1982. Specifieke doelgroep: club voor jonge landbouwers, wetenschappers, enz. Significanties op basis van Anova: *p<.05; **p<.01; ***<.001

Na deze eerste verkenning, zullen we vervolgens door middel van een regressie-analyse nagaan in hoeverre jeugdparticipatie-ervaringen een impact hebben op de participatieniveaus op volwassen leeftijd, en op de houdingen van de respondenten, eenmaal ze de volwassenheid hebben bereikt. Bij deze multivariate toets dienen we uiteraard de nodige controle-variabelen op te nemen, waarvan de meeste in 1982 werden gemeten. Het gaat dan om de variabelen opleidingsniveau, inkomen, geslacht, religieuze denominatie, het eigenaar zijn van een eigen woning, het hebben van betaald werk, en het leven binnen een huwelijksband. Tevens werd de mate van kerkpraktijk van de respondent mee opgenomen als onafhankelijke variabele. Voor wat betreft betaald werk, werd een onderscheid gemaakt tussen de respondenten die een betaalde functie bekleden op de arbeidsmarkt (in eender welke vorm) en diegenen die dat niet doen. Ook het bezit van een eigen woning, of het hebben van een huwelijkse band (en beiden kunnen fungeren als indicatoren voor een zekere vorm van maatschappelijke integratie, zeker in het Verenigde Staten van de jaren tachtig van de 20ste eeuw) werden op dezelfde wijze gecodeerd. Als indicator voor de mate van integratie binnen een lokale leefgemeenschap, nemen we ook het aantal verhuisbewegingen sinds 1965 mee in de analyse op.

Een van de unieke kenmerken van deze panelstudie is echter dat in 1965 niet alleen de respondenten zelf werden bevraagd, maar ook ten minste één van de ouders van de respondent. Bij het onderzoek GIN kan nog terecht de bedenking worden geopperd dat de mate waarin kinderen op de hoogte zijn van het participatiepatroon van hun ouders ook een zekere mate van vertekening oplevert. In sommige gevallen zullen kinderen immers wel

belangstelling hebben voor dergelijke sociale activiteiten van hun ouders, en in andere gevallen zal dat niet zo zijn. Deze panelstudie omzeilt dit bezwaar doordat in 1965 rechtstreeks informatie werd ingewonnen bij de ouders zelf. Meer specifiek hebben we informatie over de vrijwillige activiteiten van de ouders, hun mate van kerkelijke betrokkenheid, en hun veralgemeend maatschappelijk vertrouwen. Deze laatste indicator werd opgenomen omdat veralgemeend vertrouwen beschouwd kan worden als de belangrijkste attitudinale component van de notie sociaal kapitaal (Uslaner 2002; Stolle 2002). Tevens beschikken we over informatie met betrekking tot het opleidingsniveau van zowel de vader als de moeder van de respondent.

Tabel 8: Jeugdparticipatie en volwassen houdingen en gedrag

Onafhankelijke variabelen	I Participatie 1982	II Participatie 1982 (incl. jeugdpart.)	III Vertrouwen 1982	IV Vertrouwen 1982 (incl. jeugdpart.)
Constante	.549 (.432)	.396 (.440)	1.296 (.782)	.745 (.794)
Achtergrondvariabelen				
Opleidingsniveau	.098*** (.026)	.098*** (.027)	.014 (.048)	.008 (.048)
Inkomen	.033* (.015)	.026 (.015)	.045 (.026)	.032 (.026)
Geslacht	-.291* (.141)	-.334* (.142)	.308 (.255)	.142 (.256)
Religie (dummyvar.):				
- katholiek	.022 (.145)	-.005 (.146)	.273 (.262)	.260 (.263)
- Joods	.326 (.322)	.381 (.316)	-.725 (.598)	-.650 (.584)
- Protestant	-.182 (.128)	-.172 (.128)	-.080 (.233)	-.092 (.231)
Huiseigenaar	.350* (.143)	.340* (.142)	.526* (.259)	.555* (.256)
Betaald werk	-.193 (.174)	-.213 (.173)	.045 (.315)	.057 (.313)
Huwelijkse status	.021 (.152)	.049 (.151)	.195 (.275)	.210 (.273)
Verhuisbewegingen sinds '65	-.013 (.031)	-.008 (.031)	.030 (.056)	.050 (.056)
Kerksheid in 1982	.240*** (.039)	.237*** (.039)	.022 (.072)	.027 (.071)
Variabelen gemeten bij ouders				
Opleidingsniveau vader	-.009 (.057)	-.004 (.057)	.139 (.103)	.148 (.102)
Opleidingsniveau moeder	.045 (.067)	.012 (.067)	.266* (.122)	.258* (.121)
Participatieniveau ouders v.d. respondent	.080 (.051)	.070 (.051)	.008 (.092)	.000 (.092)
Kerksheid ouders in 1965	.012 (.054)	.005 (.053)	.091 (.097)	.094 (.096)
Vertrouwen ouders in 1965	.051 (.090)	.007 (.089)	.234 (.163)	.122 (.162)
Variabelen 1965				
Vertrouwen respondent	--	.318* (.161)	--	.381*** (.073)
Lidmaatschappen 1965	--	.067* (.034)	--	-.002 (.061)
Adj. r ²	.15	.15	.04	.09

Eenheden zijn ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten (OLS) en standaardafwijkingen. Afhankelijke variable, resp. participatieniveau in 1982 (mod. I en II) en veralgemeend vertrouwen in 1982 (mod. III en IV). Participatieniveau, kerksheid en vertrouwen ouders rechtstreeks gemeten bij ouders van de respondent. Sign.: *p<.05; **p<.01; ***<.001 Databestand: Jennings, Markus en Niemi 1983.

Bij de analyse van de gegevens van het Amerikaanse panelonderzoek volgen we ongeveer dezelfde werkwijze als diegene die we gevolgd hebben bij het Nederlandse onderzoek. In een eerste model hanteren we vooral achtergrondvariabelen, die we vervolgens uitbreiden met indicatoren voor jeugdparticipatie, zodat we kunnen nagaan wat de jeugdparticipatie precies bijdraagt aan de verklaring van fenomenen op volwassen leeftijd. Eerst gaan we na hoe we participatie op volwassen leeftijd kunnen verklaren, en zoals te verwachten vielen blijken vooral opleidingsniveau en kerksheid hierop een belangrijke invloed uit te oefenen. Vrouwen blijken significant minder vaak te participeren dan mannen, terwijl anderzijds de verschillen tussen de verschillende religieuze groepen niet significant blijken te zijn. Het hebben van een eigen woning blijkt een matige positieve invloed uit te

oefenen op het participatieniveau. Als we vervolgens in Model II zowel het participatieniveau in 1965 als het vertrouwensniveau van die tijd toevoegen, dan zien we dat beiden licht significant zijn. De totale verklaarde variantie stijgt echter slechts in zeer geringe mate door deze toevoeging, zodat we kunnen besluiten dat de variabelen die in 1965 wel een zekere bijdrage leveren aan de verklaring van volwassen participatieniveaus, maar dat deze bijdrage zeker niet mag overschat worden.

Nadat we op deze manier een gedragsvariabele hebben proberen te verklaren, nemen we in Model III een attitudinale component van sociaal kapitaal als afhankelijke variabele, namelijk de mate van veralgemeend vertrouwen. Onze eerste poging is eerder onbevredigend te noemen, met een geringe verklaarde variantie. Ook hier blijkt status een impact te hebben, wat zich uit in de significante scores van zowel het eigenaarschap, als het opleidingsniveau van de moeder. In deze analyse leidt het opnemen van de jeugdvariabelen (model IV) wel tot een belangrijke verbetering van het model. We zien dat er geen verband optreedt tussen jeugdparticipatie en volwassen vertrouwensniveau, maar er is daarentegen wel een heel sterk verband tussen vertrouwen in 1965, en vertrouwen gemeten in 1982. De opname van deze indicator verzwakt in aanzienlijke mate het verband met het vertrouwen van de ouders van de respondent. Hoewel de relatie tussen vertrouwen gemeten in 1965 en vertrouwen gemeten in 1982 op het eerste gezicht hoog te noemen is, valt ze zwakker uit dan we hadden kunnen verwachten op grond van de literatuur die stelt dat veralgemeend vertrouwen een stabiel persoonlijkheidskenmerk is. De mate van stabiliteit is echter niet zo hoog: de beta-coëfficiënt van .23 is substantieel lager dan de betrouwbaarheidscoëfficiënten van minstens .60 die in de psychologie over vergelijkbare periodes voor persoonlijkheidskenmerken gevonden worden (Ardelt, 2000).

Ook dit model verandert echter niets aan het feit dat er absoluut geen relatie blijkt te bestaan tussen jeugdparticipatie en veralgemeend vertrouwen op latere leeftijd. De socialisatiehypothese wordt in dit onderzoek dus niet ondersteund. Wel dienen we hierbij op te merken dat de respondenten op het ogenblik van de eerste onderzoeksgolf in 1965 gemiddeld reeds 17 jaar oud waren, en men zou kunnen stellen dat ze daardoor reeds te oud zijn om de socialisatie-effecten van jeugdparticipatie nog adequaat te meten. We verwachten immers dat deze effecten vooral in een vroegere leeftijdsfase het sterkst zijn (Sears & Levy 2003). We beschikken echter niet over een databestand om deze veronderstelling te kunnen toetsen.

Conclusie en discussie

De vraag die in deze bijdrage centraal stond was hoe participatie in verenigingen in de jeugd verbonden is met participatie op latere leeftijd. Om de invloed van jeugdparticipatie niet te overschatten hebben we rekening gehouden met kenmerken van de ouders die participatie van jongeren in verenigingen beïnvloedt. Er bleken substantiële selectie-effecten op te treden: de relaties van jeugdparticipatie met volwassen participatie, vrijwilligerswerk en donaties aan ‘goede doelen’ op latere leeftijd bleken vaak kleiner als gecontroleerd wordt voor ouderlijke kenmerken. Niettemin vonden we substantiële effecten van jeugdparticipatie, zij het vooral op basis van retrospectieve vragen: de teruggevonden relaties in het panelonderzoek waren over de hele lijn zwakker. Wie in de jeugd intensiever actief was in verenigingen is ook later in het leven vaker actief als vrijwilliger en geeft meer aan goede doelen. Echter niet alleen het participatiepatroon van de jongeren zelf bleek een zekere invloed uit te oefenen, maar ook het participatiepatroon van de ouders. Blijkbaar nemen kinderen vanuit het gezin van herkomst ook een zekere participatiecultuur mee over (Bekkers, 2004a).

Vervolgens richtte de aandacht zich op de vraag hoe de invloed van jeugdparticipatie verklaard kon worden, waarbij voorspellingen getoetst werden uit de sociale integratietheorie, de hulpbronnentheorie en de selectieve mobilisatietheorie. Volgens de sociale integratietheorie is jeugdparticipatie verbonden met participatie op latere leeftijd omdat de maatschappelijke waarden van jongeren die actief zijn geweest in verenigingen prosocialer zijn. In het panelonderzoek bleek deze invloed helemaal afwezig, in het retrospectieve onderzoek was ze eerder zwak te noemen. Deze verklaring bleek niet op te gaan voor het effect van jeugdparticipatie op vrijwilligerswerk, maar wel enige houdbaarheid te hebben voor donaties aan ‘goede doelen’. Dat maatschappelijke waarden verschillende effecten hebben op vrijwilligerswerk en donaties is niet verwonderlijk, omdat donaties anoniemer zijn. Geven aan goede doelen is minder vatbaar voor invloed van de sociale omgeving dan deelname aan vrijwilligerswerk. Deze conclusie sluit aan bij eerder onderzoek waaruit bleek dat de invloed van kerkelijke betrokkenheid op geldelijke bijdragen eveneens sterker in maatschappelijke waarden gelegen is dan de invloed op deelname aan vrijwilligerswerk (Bekkers, 2003).

Volgens de hulpbronnentheorie doen jongeren door jeugdparticipatie vaardigheden op die hun menselijk kapitaal vergroten, waardoor zij later effectiever en tegen geringere kosten kunnen bijdragen aan maatschappelijke organisaties. Ook deze verklaring bleek gedeeltelijk van toepassing, en wel in iets sterkere mate dan de integratietheorie. Zowel voor deelname

aan vrijwilligerswerk als voor geldelijke donaties vonden we dat de effecten van jeugdparticipatie gedeeltelijk verklaard worden door het kerkbezoek en het behaalde opleidingsniveau op latere leeftijd. Deze bevinding past bij de hypothese uit de hulpbronnentheorie dat jeugdparticipatie het menselijk en sociaal kapitaal vergroot door de aangeleerde vaardigheden en de opgedane sociale contacten. Natuurlijk is hiermee niet aangetoond dat participatie in jeugdverenigingen en schoolcommissies ook daadwerkelijk het kerkbezoek op latere leeftijd verhogen en het behaalde opleidingsniveau verhogen. Men kan altijd volhouden dat zowel jeugdparticipatie als kerkbezoek en het behaalde opleidingsniveau het gevolg zijn van ongemeten achterliggende variabelen. Tevens dient hier de invloed van ouderlijke kenmerken meer nadrukkelijk onderzocht te worden.

Ook onderzochten we de houdbaarheid van de selectieve mobilisatietheorie, die beweert dat jeugdparticipatie de participatie op latere leeftijd bevordert omdat zij de kans verhoogt om later in het leven om steun aan maatschappelijke organisaties gevraagd te worden. Ook deze verklaring bleek van toepassing op bijdragen van zowel geld als tijd aan maatschappelijke organisaties. In de paneldata waren helaas geen gegevens beschikbaar om de selectieve mobilisatietheorie te toetsen.

Tezamen bieden de integratietheorie, de hulpbronnentheorie en de selectieve mobilisatietheorie een sluitende verklaring van de invloed van jeugdparticipatie op donaties aan 'goede doelen'. Voor de verklaring van de invloed van jeugdparticipatie op vrijwilligerswerk is dat echter niet het geval. Zelfs als gecontroleerd wordt voor maatschappelijke waarden, hulpbronnen, mobilisatiepogingen en sociale druk blijft er een significant positief verband bestaan tussen jeugdparticipatie en vrijwilligerswerk en participatie op latere leeftijd. We kunnen hieruit dan ook concluderen dat jeugdparticipatie een autonome invloed heeft op latere participatie, controlerend voor deze variabelen, en dat deze invloed beduidend groter is dan de impact op latere prosociale houdingen en waarden. Deze conclusie is duidelijk, zij het met een verschillende mate van gradatie, zowel in het retrospectieve onderzoek als in het panelonderzoek.

Tenslotte willen we de beperkingen van de gebruikte gegevens opnieuw onder de aandacht brengen. Retrospectieve vragen over de activiteiten van de ouders en de respondent zelf in de jeugd zijn nooit volledig betrouwbaar. Er kunnen allerlei vertekeningen optreden. Herinneringen kunnen selectief zijn: wellicht reconstrueren respondenten de omgeving waarin ze zijn opgegroeid mede aan de hand van het verloop van hun latere leven en herinneren huidige vrijwilligers zich de vrijwilligersactiviteit van hun ouders beter dan degenen die op dit moment niet actief zijn als vrijwilliger. Het feit dat de verbanden die we terugvinden via de

panelmethode, systematisch zwakker blijken te zijn, zou een aanwijzing kunnen zijn in deze richting. Hierbij moeten we echter meteen aantekenen dat een aantal metingen in het Amerikaanse panelonderzoek minder adequaat onze theoretische concepten dekken. In de eerste plaats betreft dit de afhankelijke variabele: het aantal lidmaatschappen. In de retrospectieve analyses zijn vrijwilligerswerk en giften de afhankelijke variabelen. Dit zijn minder vrijblijvende vormen van participatie.

Bovendien is het zo dat de eerste meting plaatsvond op het ogenblik dat de respondenten reeds de leeftijd van 17 jaar hadden bereikt. Op basis van deze vergelijking kunnen we dan ook geen definitieve conclusies trekken met betrekking tot de validiteit van de retrospectieve bevragingmethode.

Daarnaast heeft een paneldesign het nadeel van uitval van respondenten. De meerwaarde van paneldata is omgekeerd evenredig met de mate van selectiviteit in de uitval. Het is zeker dat er een aanzienlijke uitval is geweest in de paneldata van Jennings, Niemi & Markus (32% van 1965 tot 1982). Helaas is onbekend hoe selectief die uitval is: het databestand die toegankelijk is voor secundaire analyse bevat enkel de respondenten die in alle golven meededen. Het is onwaarschijnlijk dat de uitval compleet toevallig is. Het ligt bijvoorbeeld voor de hand dat degenen die vaker verhuisd zijn vaker uit het oog verloren zijn. Dit kan het niet-significante effect van het aantal verhuisbewegingen verklaren. Het is ook denkbaar dat de paneldata waarschijnlijk selectief zijn naar participatie in verenigingen, de afhankelijke variabele. Het ligt voor de hand dat degenen die in 1965 sterker participeerden in met name lokale verenigingen sterker aan hun gemeenschap gebonden zijn en daardoor minder vaak zijn uitgevallen in 1982. Het is niet ondenkbaar dat een stuk van het effect van jeugdparticipatie verloren is gegaan door selectieve uitval. Retrospectieve gegevens zijn op dit punt een voordeel: daarin zal geen of weinig selectie zitten naar aantal verhuisbewegingen of mate van jeugdparticipatie.

Een mogelijk probleem in de retrospectieve gegevens waar we wel een antwoord op hebben is de stelling dat het verband tussen prosociale waarden en jeugdparticipatie verloopt van waarden naar gedrag in plaats van andersom. Het ligt voor de hand dat jongeren die sterker prosociale waarden hebben over het algemeen meer geïnteresseerd zullen zijn in verenigingsparticipatie. Deze mogelijkheid ligt voor de hand omdat ouders bij het uitkiezen van een club voor het kind niet alleen maar op hun eigen wensen afgaan, maar ook vaak rekening houden met de voorkeuren van hun kinderen. De achterliggende variabelen in dit scenario zijn de prosociale waarden en de interesses van het kind in de jeugd. Als dit scenario zich zou hebben voorgedaan, moet de invloed van maatschappelijke waarden op bijdragen

van geld en tijd groter zijn wanneer geen rekening wordt gehouden met de invloed van jeugdparticipatie. Dit blijkt niet of nauwelijks het geval te zijn (resultaten verkrijgbaar bij de auteurs).

Een laatste mogelijk probleem waar we op ingaan is dat er ongemeten achterliggende variabelen zijn die zowel van invloed zijn op jeugdparticipatie als op andere relevante factoren in de analyses. Dit zouden bijvoorbeeld aangeboren cognitieve competenties kunnen zijn, emotionele intelligentie, of andere stabiele persoonlijkheidskenmerken waarop zowel in verenigingen als in de schoolcarrière geselecteerd wordt. Zoals in nagenoeg elk sociologisch onderzoek hebben we geen metingen van dergelijke kenmerken beschikbaar. Uit het weinige onderzoek dat persoonlijkheidskenmerken tegelijk met sociaal-demografische kenmerken in verband brengt met prosociaal gedrag is echter bekend dat persoonlijkheidskenmerken geen grote invloed uitoefenen (Bekkers, 2004a). Wellicht nog belangrijker is de constatering dat de invloed van persoonlijkheidskenmerken nagenoeg onafhankelijk is van de invloed van de toegang tot hulpbronnen. Bovendien blijkt dat de invloed van vrijwilligersactiviteiten van de ouders op die van kinderen niet verdwijnt als rekening wordt gehouden met de persoonlijkheidskenmerken van de kinderen. Dit betekent dat persoonlijkheidskenmerken die overgedragen worden van ouders op kinderen geen verklaring zijn voor de gelijkens tussen ouders en kinderen in hun mate van inzet voor maatschappelijke organisaties.

Literatuur

- Ardelt, M. (2000). "Still Stable After All These Years? Personality Stability Theory Revisited." *Social Psychology Quarterly*, 63(4), 392-405.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Bekkers, R. (2000): "Religieuze betrokkenheid en participatie in vrijwilligerswerk: Een kwestie van psychologische dispositie of sociale organisatie?," *Sociologische Gids*, 47, 268-292.
- Bekkers, R. (2003): "De bijdragen der kerckelijken," in *Geven in Nederland 2003: Giften, Legaten, Sponsoring en Vrijwilligerswerk*, ed. by T. Schuyt. Houten/Mechelen: Bohn Stafleu Van Loghum, 141-172.
- Bekkers, R. (2004a): "Giving and Volunteering in the Netherlands: Sociological and Psychological perspectives". Dissertatie Universiteit Utrecht.
- Bekkers, R. (2004b): "'Nee heb je, ja kun je krijgen': de effectiviteit van fondsenwervings- en rekruteringsstrategieën van maatschappelijke organisaties". *Mens & Maatschappij*, te verschijnen.
- Bekkers, R. & De Graaf, N. D. (2002), Verschuivende achtergronden van verenigingsparticipatie in Nederland, *Mens & Maatschappij*, 77(4), 338-360.
- Bowler, S., T. Donovan & R. Hanneman (2003). Art for Democracy's Sake? Social Group Membership and Civic Engagement in Europe, *Journal of Politics*, 65(4), 1111-1129.
- Brady, H., Verba, S. & Schlozman, K. (1995): "Beyond Ses: A Resource Model of Political Participation," *American Political Science Review*, 89, 271-294.
- Brady, H., Schlozman, K. & Verba, S. (1999): "Prospecting for Participants: Rational Expectations and the Recruitment of Political Activists," *American Political Science Review*, 93, 153-169.
- Dekker, P. & De Hart, J. (2002): "Het zout der aarde: Een analyse van de samenhang tussen godsdienstigheid en sociaal kapitaal in Nederland," *Sociale wetenschappen*, 45-61.
- Durkheim, E. (1897): *Le Suicide: Étude De Sociologie*. Paris: PUF.
- Gabriel, O. et al. (2002). *Sozialkapital und Demokratie. Zivilgesellschaftliche Ressourcen im Vergleich*. Wien: Universitätsverlag.
- Haslam, S.A. (2001). *Psychology in Organizations. The Social Identity Approach*. London: Sage.
- Hooghe, M. (2003a), *Sociaal kapitaal in Vlaanderen. Verenigingen en democratische politieke cultuur*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- Hooghe, M. (2003b), Value Congruence and Convergence within Voluntary Associations. Ethnocentrism in Belgian Organizations, *Political Behavior*, 25(2), 151-175.
- Hooghe, M. & D. Stolle (2004). Good Girls go to the Polling Booth, Bad Boys go Everywhere. Gender Differences in Anticipated Political Participation among US 14 Year Olds, *Women and Politics*, 26(3), in press.
- Jennings, M.K., G. Markus & R. Niemi (1983), *Youth-Parent Socialization Panel Study, 1965-1982: Three Waves Combined*. Ann Arbor: Inter-university Consortium for Political and Social Research.
- Jennings, M.K. & R. Niemi (1981). *Generations and Politics*. Princeton: Princeton University Press.
- Kraaykamp, G. (1996): "Ontwikkelingen in De Sociale Segmentering Van Vrijtijdsbesteding; Toenemende Exclusiviteit of Evenredige Participatie?," in *De Sociale Segmentatie Van Nederland in 2015*, H. B. G. Ganzeboom & W. Ultee (red.), Den Haag: Sdu Uitgevers, 171-203.
- Lin, N. (2001). *Social Capital. A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lindeman, E. (1995). *Participatie in vrijwilligerswerk*. Amsterdam: Thela Thesis.
- Need, A. & N.D. De Graaf (1996), Losing my religion. A Dynamic Analysis of Leaving the Church in the Netherlands, *European Sociological Review*, 12(1), 87-99.
- Newton, K. (1999), Social and Political Trust in Established Democracies, pp. 169-187 in P. Norris (ed.), *Critical Citizens*. Oxford: Oxford University Press.
- Newton, K. & J. Delhey (2003), Who Trusts? The Origins of Social Trust in Seven Nations. *European Societies*, 5(2), 1-45.
- Putnam, R. (1993). *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Schuyt, T. (2001): *Geven in Nederland: Giften, Legaten, Sponsoring En Vrijwilligerswerk*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Schuyt, T. (2003): *Geven in Nederland: Giften, Legaten, Sponsoring En Vrijwilligerswerk*. Houten/Mechelen: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Sears, D. & S. Levy (2003). Childhood and Adult Political Development, pp. 60-109 in D. Sears, L. Huddy & R. Jervis (eds.), *Oxford Handbook of Political Psychology*. Oxford: Oxford University Press.

- Sherrod, L., C. Flanagan & J. Youniss (2002). Dimensions of Citizenship and Opportunities for Youth Development, *Applied Developmental Science*, 6(4), 264-272.
- Snow, D., Zurcher, L., & Eklund-Olson, S. (1980). Social Networks and Social Movements: A Microstructural Approach to Differential Recruitment,” *American Sociological Review*, 45, 787-801.
- Stolle, D. (2002). Trusting Strangers. The Concept of Generalized Trust in Perspective, *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 7(4), 397-412.
- Stolle, D. & M. Hooghe (2004), Inaccurate, exceptional, one-sided or irrelevant? The debate about the alleged decline of social capital and civic engagement in western societies. *British Journal of Political Science*, 34(4), 703-721.
- Ultee, W., Arts, W. & Flap, H. (2003): *Sociologie: Vragen, Uitspraken, Bevindingen*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Uslaner, E. (2002), *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Verba, S., Schlozman, K.L., & Brady, H.. (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge, MS: Harvard University Press.
- Warren, M. (2001). *Democracy and Association*. Princeton: Princeton University Press.
- Wilson, J. (2000): “Volunteering,” *Annual Review of Sociology*, 26, 215-240.
- Wilson, J. & Musick, M. (1997). “Who Cares? Toward an integrated theory of volunteer work”. *American Sociological Review*, 62, 694-713.
- Wilson, J. & Musick, M. (1998). The contribution of social resources to volunteering. *Social Science Quarterly*, 79, 799-814.
- Youniss, J., J. McLellan & M. Yates (1997), What we Know about Engendering Civic Identity, *American Behavioral Scientist*, 40(5), 620-631.

Appendix

In het Geven in Nederland-onderzoek (voor de volledige vragenlijst zie Schuyt, 2003) werd participatie van de ouders in verenigingen werd gemeten met de vraag ‘Waren uw ouders actief voor een maatschappelijke organisatie (bijv. religieuze vereniging, politieke partij, vakbond, culturele vereniging, in de hulpverlening of gezondheidszorg) toen u ongeveer 15 jaar oud was?’. Er werd apart gevraagd naar vrijwilligersactiviteit van de vader en de moeder. 19.1% antwoordde dat de alleen vader actief was, 8.3% alleen de moeder, 13.8% rapporteerde vrijwilligersactiviteit van beide ouders en 58.8% herinnerde zich van beide ouders geen activiteiten in verenigingen. In de analyses wordt in eerste instantie gekeken naar het aantal ouders dat actief was als vrijwilliger. In aparte analyses is nog gekeken of de invloed van vaders en moeders verschilt, en of die invloed anders is op zonen en dochters.

Omdat participatie in verenigingen altijd sterk verbonden is geweest met kerkelijkheid, werd gevraagd naar de kerkelijke betrokkenheid van de ouders. Eerst werd gevraagd: ‘Behoorden uw ouders tot een bepaalde kerk of geloofsgemeenschap toen u opgroeide? Zo ja, welke was dat?’ Vervolgens werd gevraagd ‘Hoe vaak bezochten uw ouders diensten of vieringen van een kerk of geloofsgemeenschap toen u ongeveer 15 jaar oud was?’ Beide vragen werden apart beantwoord voor de vader en de moeder. Op de vraag over kerklidmaatschap van de vader antwoordde 25.3% onkerkelijk, 33.1% katholiek, 20.0% hervormd, 12.8% gereformeerd, 4.7% overig en 4.1% wist het niet meer; bij de vraag over kerklidmaatschap van de moeder waren deze percentages respectievelijk 20.6%, 34.7%, 23.0%, 13.5%, 5.4% en 2.8%. Op de vraag over kerkgang van de vader antwoordde 37.6% nooit, 9.3% een of enkele malen per jaar, 4.2% ongeveer 1 keer per maand, 28.2% ongeveer 1 keer per week, en 11.5% vaker dan 1 keer per week; 9.3% wist het niet; voor de moeder waren deze percentages respectievelijk 31.8%, 12.9%, 5.9%, 31.1%, 11.8% en 6.4%. De antwoorden op de vragen over de kerkgang van de vader en de moeder hingen sterk met elkaar samen ($r=.760$) en werden samengevoegd in een factorscore (Eigenwaarde 1.76, 87.9 % verklaarde variantie, en met ladingen van .938 van beide variabelen). Ook de informatie over het kerklidmaatschap van de ouders werd samengevoegd. Van de respondenten had 20.9% twee onkerkelijke ouders, 30.4% twee katholieke, 17.2% twee hervormde, 11.6% twee gereformeerde, 3.8% twee ouders met dezelfde overige religieuze denominatie, en 16.1% had ouders uit verschillende denominaties, had één kerkelijke en één onkerkelijke ouder of zei het van minstens één ouder niet te weten.

Tenslotte is bekend wie van de ouders de hoogste opleiding had (onder 47.2% van de respondenten was dit de vader; onder 11.8% de moeder, 29.9% had ouders met gelijke opleidingsniveau's en 11.0% wist het niet) en hoe hoog dat opleidingsniveau was. Onder de respondenten die informatie gaven over de hoogste opleiding van hun ouders had 19.1% ouders die alleen op de lagere school hadden gezeten, 31.8% had een vakschool, huishoudschool of avondschoon afgemaakt; 19.5% mulo, 3-jarige hbs, mavo, of handelschool; 8.2% mbo; 13.4% hbs, havo, vwo, lyceum, gymnasium, kweekschool, of atheneum; 7.9% had ouders met een hbo diploma of hoger.

Veralgemeend vertrouwen werd gemeten als de gemiddelde score op twee stellingen: 'In het algemeen zijn de meeste mensen wel te vertrouwen' en 'Je kunt niet voorzichtig genoeg zijn in de omgang met andere mensen' (met antwoordcategorieën variërend van 1 - 'helemaal oneens' tot 5 'helemaal eens'). De twee stellingen correleren $-.42$ met elkaar. Altruïsme is het gemiddelde van acht stellingen als 'Ik vind het belangrijk mij in te spannen voor anderen', die tezamen een betrouwbare schaal vormen ($\alpha=.81$). Verantwoordelijkheid is de gemiddelde score op een vijfpuntsschaal van drie items: 'Wij moeten de wereld voor de volgende generatie goed achterlaten', 'De maatschappij komt in gevaar omdat mensen zich steeds minder van elkaar aantrekken' en 'De wereld vraagt om verantwoordelijke burgers'. Politieke interesse werd gemeten met de vraag 'Zou u van uzelf zeggen dat u geïnteresseerd in politiek bent?' in vijf categorieën variërend van 'helemaal niet geïnteresseerd' tot 'sterk geïnteresseerd'.

Het Political Socialization Panelonderzoek wordt uitvoerig beschreven in Jennings en Niemi (1981), en we beperken ons hier dan ook tot een korte technische uiteenzetting. Het onderzoek begon in 1965 bij 1669 laatstejaarsleerlingen van het secundair onderwijs (toevalstrekking via scholen). Hiervan werden er 1348 opnieuw bereikt in 1973 en 1040 in 1982. De publiek toegankelijke dataset bevat enkel deze 1040 respondenten. Bij 1562 respondenten werd in 1965 ook rechtstreeks informatie ingewonnen bij ten minste één ouder. De selectiemethode van deze studie heeft als nadeel dat diegenen die nooit het laatste jaar van het secundair onderwijs, niet in deze panelstudie worden opgenomen. Belangrijkste afhankelijke variabele in dit onderzoek is het aantal groepen waarbij men actief betrokken is in 1982 (gemid. 1,25). De notie veralgemeend vertrouwen werd gemeten door een combinatie van drie vragen: "Generally speaking, would you say that most people can be trusted or that you can't be too careful in dealing with people", "Would you say that most of the time people try to be helpful or that they are mostly looking out for themselves", "Do you think most people would try to take advantage of you if they got a chance or would they try to be fair?".